

ДІДОВА ДОЧКА Й БАБИНА ДОЧКА

Був собі дід та баба і мали собі дочку. Ото чи довго пожила баба, чи ні, та й задумала вмерти. А як умирала, то своєму чоловікові казала:

— Як я умру, чоловіче, а ти будеш женитися, то гляди — не бери тої удови, що біля нас живе з дочкою, бо вона тобі буде жінкою, а нашій дитині не буде матір'ю!

— Добре, — відказав чоловік, — не буду брати не то її, а й ніякої, і женитися не буду.

От заховав дід бабу і похорон відправив та й живе собі сам. А трохи згодом ішов раз селом та й зайшов до тієї удови, що жінка не веліла її брати. То чоловік сказав: не буду женитися ні з якою, а то й забув, що казав, і забіг, побалакав і удову до себе просив.

Тоді вдова з великих радощів сказала:

— Я вже давно цього ждала!

От усю худобу забрала і до діда жити з дочкою помандрувала.

Ото живуть усі вкупі — дідова дочка й бабина. Дуже баба не любила дідової дочки: сказано, як мачуха, — усе гризе голову, та й діти між собою часто сваряться — надто зла бабина дочка: звичайно, як зведенята, — у них ніколи ласки нема.

Оце, було, як підуть на досвітки, то дідова дочка пряде, а бабина знай цілу ніч гуляє з хлопцями та крутиться, і не раз так бувало, що, гарцюючи, і мички попалить. А йдуть додому вранці та дійдуть до перелазу — ото й каже бабина дочка до дідової дочки:

— Дай, — каже, — мені починки, сестрице, я подержу, поки ти перелізеш.

— Добре, — каже, — сестрице, на!

От поки дідова дочка перелазить, а бабина дочка, взявши починки, побіжить додому і матері набреше, що дідова дочка з хлопцями цілу ніч гуляла і мички попалила.

— А я пряла і додому поспішала. Бачте, мамочко, яка вона ледача!

От дідова дочка прийде додому, то мачуха й почне і бити і дідові виказувати:

— Твоя дитина ледащо — не хоче робити, а ти не хочеш учити!

Що вже не робила, як з неї не знущалась, що дідові не наговорювала, а їй усе байдуже: робить собі мовчки. Дуже було бабі досадно з дочкою дивитися на неї, що дід її жалує, — і почали вдвох радитися, як би дідову дочку витурити з дому, щоб її не було!

Ото й почала баба дідові гризти голову:

— Твоя дитина ледащо — не хоче нічого робити, тільки все гуляє та спить твердим сном, а ти ще й жалуєш, ти б краще, ніж мав би жалувати її, найняв де-небудь, то, може, що й було б з неї!

— Де я найму її? — каже дід.

— Так веди куди хочеш, а щоб вона дома не була.

Ото як докучала баба своїми речами дідові, аж до живих печінок допекла, бо щодня одно товкла: «Веди та й годі!» Нічого було робити дідові: треба вести, хоч і жалко.

От зібрались і пішли, і зайшли у великий ліс. Ото дочка дідові й каже:

— Верніться, тату, додому, я й сама піду, десь знайду собі службу.

— Добре, — каже дід.

Попрощався і вернувся, а дівчина пішла собі.

Ото йде та йде дуже великим лісом, коли стоїть яблунька, така зарощена бур'яном, що й не видно, та й каже:

— Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене, — я тобі у великій пригоді стану!

От дідова дочка закотила рукави, обполола, обханючила і пісочком обсипала; яблунька подякувала, дівчина пішла далі.

Ото схотілось їй пити. Вона зайшла до криниці, а криничка їй говорить:

— Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене, — я тобі у великій пригоді стану!

От дівчина обчистила, обханючила і пісочком обсипала; криничка їй подякувала, — вона пішла далі.

Коли біжить така погана собака та й каже:

— Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене, — я тобі у великій пригоді стану!

От дівчина заходилась, обчистила, обханючила. Собака й сказала: «Спасибі, дівонько!»
Вона пішла далі.

Коли стоїть піч, і така облупана, а біля неї глина лежить. Ото й каже піч:

— Дівонько-голубонько, обчисть мене, обмаж мене, — я тобі у великій пригоді стану!

От дівчина замісила глину, полізла у піч, обчистила, обмазала: піч їй подякувала,
дівчина пішла далі.

Ото йде та йде, — зустрічає її жінка та й каже:

— Помагайбі тобі, дівчино!

Дівчина відказала їй:

— Добре здоров'я!

— Куди ти йдеш, дівчино? — спиталась жінка.

А дівчина й каже:

— Іду, тіточко, щоб де найнятися.

— Наймись у мене,— сказала жінка.

— Добре,— відказала дівчина,— наймусь.

— У мене,— каже жінка,— невелике діло, аби ти вміла зробити те, що я скажу.

— А чому ж не зумію? — каже дівчина.— Раз мені покажете, паніматко, а вдруге і сама знатиму.

Ото прийшли додому, де та жінка жила. От жінка й каже:

— Ось що, дівчино: оце тобі казани, то ти рано й увечері нагрій окропу і вилий у корито, і борошенця туди всип, і замішай,— тільки, гляди мені, щоб не гаряче було, тільки тепленьке.— та не бійся, що б не бачила, що б не чула,—стань на порозі, двічі свисни, то до тебе позлазяться гадюки, ящірки, жаби і всякий звір, то ти нагодуй їх, то вони порозлазяться, куди кому треба.

Дівчина сказала:

— Добре, паніматко, так буду робити, як ви мене навчили.

От поєднались. Зараз увечері затопила піч, приставила окропу, нагріла трохи, повиливала в корито і борошенця туди всипала й замішала. Стала на порозі, двічі свиснула,—як почали злазитись гадюки,

ящірки, жаби і всякий звір, то кожне до корита, понаїдались усі та й порозлазились.

І так цілий рік дідова дочка там служила і робила те, що їй хазяйка казала, а як кінчився рік, то та жінка й каже дівчині:

— Ось що, дівчино: оце вже сьогодні тобі рік, як ти в мене; коли хочеш, то й другий будь, а не хочеш, то як хочеш: ти мені добре робила, спасибі тобі, нехай тобі бог помагає на все добре!

Дівчина подякувала хазяйці за хліб, сіль і за все і сказала:

— Хочу додому, спасибі вам, паніматко.

— Хазяйка каже їй:

— Піди ж вибери якого хочеш коня й воза.

А сама наготовила їй повнісіньку скриню всякого добра і дала їй і випровадила у ліс ту дівчину, тоді попрощалися,— сама вернулась додому, а дівчина поїхала собі, хвалячи бога.

Ото їде дідова дочка повз ту піч, що вона хитрувала, коли гляне — аж повнісінька піч проскур. От піч і каже:

— Дівонько-голубонько, на тобі оці проскури за те, що ти мене прибрала, — спасибі тобі!

Дівчина подякувала, і тільки-но під'їхала, а проскури так і пороснули у возик; піч заслонила, а дівчина поїхала далі.

Ото їде та їде, коли дивиться — аж біжить собака і несе намисто добре, товсте та гарне, та ще й шліфоване. Ото тільки-но прибігла до возика, та й каже:

— На тобі, дівонько-голубонько, за те, що ти мені у великій пригоді стала!

Дівчина взяла й подякувала, і поїхала далі, радіючи.

От їде — і так їй схотілося пити, що господи! От подумала: «Заїду до тієї кринички, що я чистила, то, може, там нап'юсь». Ото заїхала, дивиться — аж повнісінька криничка води, аж через верх ллється, а біля неї стоїть золоте барильце й кухлик. І каже криничка:

— Напийсь і собі набери барильце, та й кухлик візьми! Стала та дівчина пити — аж не вода, а вино, і таке добре, що й зроду такого не пила. От набрала повнісіньке барильце додому, та й кухлик не забула. Ото поїхала далі.

Коли стоїть яблунька — і така хороша, що не можна й сказати: на ній яблучка срібні та золоті, і рясно-рясно! Ото яблунька й каже:

— Дівонько-голубонько, на тобі ці яблучка за те, що ти мене обчистила, обханючила.

Дівчина сказала: «Спасибі!» — та під'їхала під яблуньку, а яблучка так і пороснули у возик.

Ото приїхала та дівчина додому та й гукає:

— Ідіть, тату, забирайте худобу!

От вийшов дід із хати, дивиться — аж дочка його; він зрадів, побіг до неї та й каже:

— Де ж ти, дочко, була?

— Служила, тату, — каже дочка. — Зносьте добро!

А добра ж то — повнісінький віз, іще й намисто товсте! Стали зносити — то то гарне, а то ще краще!

Ото побачила баба, що стільки дідова дочка навезла усякої всячини, і напалася на діда:

— Веди та й веди і мою дитину, куди свою водив! Ото як докучила дідові, щодня це кажучи, — сказано, зависть бабу взяла, — то він сказав:

— Нехай убирається, поведи.

Ото попрощались і пішли дід з бабиною дочкою. Зайшли у ліс, дід і каже:

— Іди ти, дочко, а я вернусь додому.

— Добре,— відказала бабина дочка.

І розійшлися: дівчина у ліс пішла, а батько додому.

Ото іде бабина дочка великим лісом, коли стоїть яблунька та й каже:

— Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене, то я тобі у великій пригоді стану!

Дівчина відказала:

— Оце чорт не видав, буду руки каляти. Ніколи мені!

От іде бабина дочка далі, коли стоїть криничка, така зарощена, та й каже:

— Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене, то я тобі у великій пригоді стану!

— Оце лиха година розносила вас з своїм чистінням! Мені треба йти скоренько,— сказала та дівчина та й пішла далі.

Ото іде повз ту піч, а піч і каже:

— Дівонько-голубонько, обмаж мене, обханюч мене, я тобі у великій пригоді стану!

— Та нехай тебе лиха година маже, не я буду мазатися! — сказала бабина дочка, дуже розсердилась і пішла далі.

Коли біжить собака — така погана, що гидко й глянути, та:

— Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене,— я тобі у великій пригоді стану!

Дівчина поглянула та й каже:

— Оце, бісів батько тебе не видав, така погана, а щоб я коло тебе руки каляла... А щоб ти не діждала! — і пішла бабина дочка далі, лаючи.

Ото зустрічає її та сама жінка, що дідова дочка у неї служила, та й каже:

— Здорова була, дівчино!

Дівчина відказала:

— Добре здоров'я, тіточко!

— Куди ти йдеш? — спитала жінка.

А бабина дочка й каже:

— Та йду, тіточко, щоб де найнятися.

А жінка каже:

— Наймись у мене, дівчино!

— Добре, тітко,— каже дівчина. А яке ж у вас діло?

— Та в мене діло невелике, дочко, аби ти зуміла робити,— сказала жінка.

— А чому не зумію,— відказала дівчина,— ви мені раз розкажете, а вдруге сама знатиму.

— Ось що, дівчино,— каже жінка,— яка твоя робота: оце тобі казани,— рано й увечері нагрій окропи, та не гарячі, щоб тільки тепленькі; вилий у корито, замішай борошном, тоді стань на порозі, двічі свисни,— тільки не бійся,— то до тебе позлазяться всякі звірі, і гадюки, і жаби, а як наїдяться, то порозлазяться, куди якій треба. А що, зумієш так зробити, дівчино?

— Зумію,— відказала дівчина.

Ото поторгувались, а ввечері бабина дочка затопила піч, приставила окропи, а як закипіли казани у ключ, мов грім загримів,— бо казани великі були,— тоді дівчина набрала борошна мірку і всипала туди та й замішала не пійло, а лемішку, та й висипала у корито, сама стала на порозі, свиснула двічі... От прилізли гадюки, жаби, ящірки і всякий звір. Ото кожне до корита — та ухватить та й вивернеться. І так усі чисто попеклись.

Тоді бабина дочка бачить, що всі понаїдались і повивертались, та й не встають, та пішла до хазяйки та й каже:

— Що це у вас, паніматко, така чудна скотина, що наїлись та полягали та й не встають?

— Як не встають? — крикнула хазяйка з ляку, та стрімголов надвір...

Побачила, що неживі, ухватила за голову та в крик:

— Ох боже мій! Що ти наробила? Ти їх попекла!

От лаяла і плакала, та нічого не допомоглось. Потім посклала печеню в скриню і замкнула; а як скінчився бабиній дочці рік, то вона ганчірками пригнітила і дала коня шолудивого, воза поламаного, поставила скриню з гадюками печеними і випроварила у ліс.

От поїхала бабина дочка додому та й не знає, що матері везе. Ото їде бабина дочка, радіючи, що в неї буде те, що в дідової дочки є.

Доїздить до тієї кринички, і дуже їй схотілося пити. Дивиться — як на те ж криничка: вода так і ллється; вона туди стрімголов кинулась, а криничка закрилась та й каже:

— Е, дівонько-голубонько, не хотіла в пригоді стати — мене причепурити, то не будеш і води пити!

Заплакала дівчина та й поїхала далі.

Ото доїздить до яблуньки, а на ній так рясно яблук, що ніде курці клюнути, та такі гарні — срібні та золоті. От вона каже собі: «Піду, хоч яблучок струшу, матері гостинця повезу». Ото тільки-но підійшла, а яблучка — скік угору, аж на вершок, яблунька й каже:

— Е, дівонько-голубонько, не хотіла мене прибрати, — не будеш з мене яблучок зривати!

Заплакала бабина дочка та й поїхала далі.

Коли дивиться — аж біжить собака і несе на шиї разок намиста доброго, ще й шліфованого. Кинулась дівчина за тією собакою, щоб відняти намисто, а собака й каже:

— Е, дівонько-голубонько, не хотіла мені у пригоді стати — не будеш від мене намиста брати!

Та й побігла собі. А бабина дочка заплакала та й поїхала додому.

Ото приїхала у двір до батька та й гукає:

— Ідіть, тату, заберіть худобу!

Дід і баба вибігли з хати, дивляться — аж дочка приїхала, дуже обоє зраділи, схопили її — та в хату, внесли й скриню. Ото відчинять, подивляться — аж там самі жаби, гадюки. Вони в крик:

— Дочко, що це таке? — бо й полякались обоє. Тоді бабина дочка стала розказувати, що їй було, а баба з дідом слухають; а як розказала вона все те, то баба сказала жалуючи:

— Мабуть, твоя така доля, що куди не підеш, то золоті верби ростуть! Сиди лучче дома та не рипайся, бо та добра привезла, а ти гадюк! Іще хвалити бога, що хоч жива прийшла.

Отак вони собі живуть і хліб жують, а я там була, мед-вино пила, по бороді текло, а в роті не було, — коромислом сіно возять, оберемком водуносять, — а хазяїн на всю губу! Дідова дочка пішла заміж, а бабина й досі дівує та гордує.